

ÇALIŞANLARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN SANAL KAYTARMA (CYBERLOAFING) ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ÜNİVERSİTE AKADEMİK VE İDARİ PERSONELİ ÜZERİNDE GÖRGÜL BİR ARAŞTIRMA

*Selin ÇAVUŞOĞLU, Öğr. Grv. Dr.
selin.cavusoglu@cbu.edu.tr, Celal Bayar Üniversitesi*

*Aynur (TERZİ) PALAMUTÇUOĞLU, Yük. Lisans Öğr.
aynurpalamutcuoglu@hotmail.com, Celal Bayar Üniversitesi*

*B. Türker PALAMUTÇUOĞLU, Öğr. Grv.
btp_72@yahoo.com.tr, Celal Bayar Üniversitesi*

Özet: Bu çalışmada üniversitelerde çalışan akademik ve idari personelin sanal kaytarma davranışı sergilemelerinde demografik faktörlerin etkisini tespit etmek amaçlanmaktadır. Araştırmanın örneklemini Celal Bayar Üniversitesi'nde görev yapan toplam 383 akademik ve idari personel oluşturmaktadır. Veriler anket yöntemi ile toplanmıştır ve SPSS 21 programı ile analiz edilmiştir. Sanal kaytarma davranışları Blanchard ve Henle (2008) tarafından geliştirilen ölçek kullanılarak ölçülmüştür. Yapılan ilişki analizinde demografik faktörler ile sanal kaytarma davranışları arasında 0,05 ve 0,01 düzeylerinde önemli ilişkiler görülmüştür. Ayrıca kategorik regresyon analizinde demografik faktörlerin sanal kaytarma davranışlarını pozitif veya negatif yönde etkiledikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sanal Kaytarma, Demografik Özellikler, Akademik ve İdari Personel

EMPLOYEES DEMOGRAPHIC FACTORS' IMPACT ON CYBERLOAFING: AN EMPIRICAL STUDY ON ACADEMIC AND ADMINISTRATIVE STAFF IN UNIVERSITY

Abstract: In this study, it aims to identify impact of demographic factors on cyberloafing of academic and administrative staff working in universities. The research sample formed by Celal Bayar University academic and administrative staff working in the total of 383. Data were collected by questionnaire and were analyzed by SPSS 21 software. Cyberloafing behaviors were measured using the scale developed by Blanchard and Henle (2008). In addition, categorical regression analysis, demographic factors that affect cyberloafing behavior has been seen in a positive or negative direction.

Keywords: Cyberloafing, Demographic Factors, Academic and Administrative Personnel

1. GİRİŞ

Günümüz rekabet koşullarında işletmelerin sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmeleri ve bunu koruyabilmeleri, şüphesiz bilginin elde edilmesi ve uygun şekillerde kullanılmasına önemli ölçüde bağlıdır. Özellikle teknolojinin bu denli geliştiği bir dönemde; işletmelerin amaçlarına ulaşabilmeleri için hem insan kaynaklarını hem de teknolojiyi iyi kullanabilmeleri gerekmektedir. Ancak doğru ve yerinde kullanılmayan teknoloji, zamanın iyi kullanılamamasına neden olmakta ve çalışan performansını düşürmekte bu da doğrudan işletme performansına yansımaktadır.

Teknolojinin gelişmesi ve internet kullanımının yaygınlaşması bir takım olumlu etkilerin yanında olumsuz etkileri de beraberinde getirmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gerek günlük yaşamda, gerekse de çalışmaya yaşamında yoğun bir biçimde kullanımı sonucunda çalışanların işten kaytarmak amacıyla zamanını boşa geçirmek suretiyle kendi amaçları doğrultusunda interneti yoğun bir şekilde kullandıkları görülmektedir (Özkalp vd., 2012).

Araştırmacıların çoğu sanal kaytarma davranışının pek çok zarara sebep olduğu özellikle insan kaynaklarının ve zamanın etkin kullanılmamasına neden olması ve hatta işletmeler açısından hukuki bir takım sorunlara yol açtığı hususunda hem fıkirdirler ve bunu sapkın örgütsel davranışlar arasında değerlendirmektedirler (Blanchard ve Henle, 2008; Lim ve Teo, 2005). Ancak bazı araştırmacılar ise sanal kaytarmanın illaki kötü sonuçlara yol açmayacağı düşüncesini taşımaktadırlar. Bu araştırmacılar, internetin çalışanlara stres atma, yaratıcılık, esneklik, arkadaşlık, öğrenme ortamını teşvik etmesi, bilgiye ulaşmayı kolaylaştırdığı için işletme verimliliğine katkı sağladığını ifade etmektedirler (Blanchard ve Henle, 2008; Seymour ve Nadesan, 2007; Vitak vd., 2011; Köse vd., 2012).

Günümüz yöneticileri sanal kaytarma davranışlarının ciddiyetinin farkındadır. Bu sebeple ofis çalışma saatlerinde internet kullanımını çeşitli yöntemler kullanarak kısıtlamaya çalışmaktadırlar. Örneğin bazı işletmelerde internet kullanımının sadece öğle yemeği arasında aktif hale getirilmesi, bazılarında ise her bir çalışana özel kullanıcı adı ve parola ile internete erişim izninin verilmesi, ayrıca otomatik engelleme ve bireysel engelleme, içerik engelleme uygulanan yöntemlerden bir kaçısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak günümüzde internete ulaşmak için cep telefonlarının kullanılması durumu da gün geçtikçe artmaktadır. Dolayısıyla konuyu sadece çalışanların çalıştıkları kurumun internet erişimini kullanmaları olarak değil, bireysel açıdan internet erişiminin sağlanması şeklinde de değerlendirmek faydalı olacaktır.

Çalışmanın temel araştırma sorusu şudur: Üniversitelerde çalışan akademik ve idari personelin sanal kaytarma davranışı sergilemelerinde demografik faktörlerin etkisi var mıdır? Bu doğrultuda araştırmanın temel amacı; Manisa ilinde faaliyet gösteren Celal Bayar Üniversitesi akademik ve idari personelin demografik özellikleri ile sanal kaytarma

davranışları arasındaki ilişkileri tespit etmektir. Bu bağlamda sanal kaytarma davranışları Blanchard ve Henle (2008) tarafından geliştirilen ölçek kullanılarak ölçülmüştür. Bu ölçek; önemsiz sanal kaytarma faaliyetleri ve ciddi sanal kaytarma faaliyetleri olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır.

Literatürde, sanal kaytarma davranışının nedenlerini inceleyen araştırmalar bulunmaktadır (Zoghbi vd., 2006; Ahmadi vd., 2011, Blau vd., 2006, Lim, 2002; Zoghbi, 2009; Liberman vd., 2011; Kaplan ve Ögüt, 2012; Özkalp vd., 2012; Kaplan ve Çetinkaya, 2013). Ancak, demografik faktörlerin sanal kaytarma davranışlarına etkisine ilişkin sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Sanal kaytarma davranışının olumsuz sonuçları göz önüne alındığında, yöneticilerin bu davranışları engelleyebilmesi işletme amaçlarının gerçekleştirilebilmesine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla sanal kaytarma davranışına etki eden faktörleri belirlemek, bunların elimine edilmesini kolaylaştırması bakımından önem arz etmektedir. Çalışanların demografik özelliklerinin sanal kaytarma davranışlarına etkilerinin tespit edilmesinin yazına ve iş dünyasına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

II. SANAL KAYTARMA

İşyerinde internet erişiminin olması örgütler için sadece bir avantaj olmayıp aynı zamanda örgüt işlevlerinin gerçekleştirilebilmesi için bir zorunluluk haline gelmiştir. Ancak son araştırmalar, çalışanların çalıştıkları kurumlarında interneti kişisel konular için kullanması nedeniyle işletmelerin maliyet, zaman ve verimlilik açısından önemli kayıplara uğradıklarını ve pek çok olumsuz etkiyi de beraberinde getirdiğini göstermektedir (Rajah ve Lim, 2011; Reinecke, 2009). Sanal kaytarma davranışı işyeri sapkın davranışının kavramsallaştırılmış bir türüdür (Lim, 2002).

Örgütlerde iş ile ilgili olmayan internet kullanımı için çeşitli tanımlamalar ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Yaklaşımlardaki bu farklılıklar sonuçların çok geniş bir alana yayılması, terminoloji ve tanımlardaki uyumsuzluklara neden olmaktadır (Weatherbee, 2010; Al-Shuaibi vd., 2013).

Çalışanların, çalışma saatleri içerisinde şirketlerindeki bilgisayarların internet erişimlerini, işleriyle ilişkisi olmadığı halde Web sitelerini kendi kişisel amaçları için kullanmaları ve kişisel e-maillerini kontrol etmeleri (gönderme ve almayı kapsamaktadır) yoluyla amacı dışında yani kötüye kullanmaları şeklindeki gönüllü olarak gerçekleştirdikleri bu tür davranışlar "Sanal Kaytarma (Cyberloafing)" olarak adlandırılmaktadır (Lim, 2002). Tipik sanal kaytarma davranışları; e-mail alışverişini, internette gezinmeyi, online alışverişi, sosyal ağ faaliyetlerini ve mesaj göndermeyi içermektedir. Ayrıca sanal zorbalık, yetişkin eğlence sitelerinde gezinme, cinsel içerikli sanal taciz gibi uygun olmayan ve potansiyel yasadışı aktiviteleri de içinde barındırmaktadır (Piotrowski, 2013).

Prasad vd. (2010) Sanal kaytarma davranışını Lim (2002)' in tanımını da destekleyecek bir şekilde; çalışanların, ofis çalışma saatleri içerisinde çalıştıkları kurumun internet erişimlerini kullanarak kişisel amaçları için iş ile ilgili olmayan web sitelerinde gezinmeleri yoluyla gerçekleştirdikleri "çalışanların gönüllü eylemleri" olarak tanımlamaktadırlar.

Sanal kaytarma, sonuçlarla ilişkili olarak örgütlerde çok geniş bir kapsama yayılmıştır. Teknoloji geliştikçe sanal kaytarma davranışının yeni türleri ortaya çıkmaya başlamakta ve sanal kaytarma faaliyetleri de artmaktadır (Weatherbee, 2010).

Literatürde sanal kaytarma davranışı ile ilgili farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. Lim (2002) sanal kaytarma faaliyetlerini iki grupta incelemiştir: web sitesi aktiviteleri (browsing activities) ve e-posta aktiviteleri (e-mailing activities). Blau vd. (2006) ise sanal kaytarma faaliyetlerini üç grupta değerlendirmeyi uygun görmüşlerdir ve Lim (2002) sınıflandırmasına ek olarak interaktif sanal kaytarma aktivitelerini eklemişlerdir. Bir diğer sınıflandırma Mastrangelo vd (2006) tarafından verimsiz bilgisayar kullanımı (nonproductive) ve zarar verici bilgisayar kullanımı (counterproductive) olarak yapılan ayırım olmaktadır (Mastrangelo, 2006' dan aktaran: Özler ve Polat, 2012).

Anadarajan vd.(2004) sanal kaytarma davranışını; zarar verici veya bozucu sanal kaytarma (Disruptive Cyberloafing) faaliyetleri, yaratıcı ve boş zamanları doldurucu sanal kaytarma (Recreational Cyberloafing) faaliyetleri ve öğretici sanal kaytarma (Personal Learning Cyberloafing) faaliyetleri olmak üzere üçlü bir sınıflandırma yapmışlardır (Özkalp vd, 2011).

Robinson ve Bennet (1995) sanal kaytarma faaliyetlerini önemli (major) ve önemsiz (minör) sanal kaytarma davranışları olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Benzer şekilde Blanchard ve Henle (2008) de sanal kaytarma faaliyetlerini; önemsiz (minör) ve ciddi (serious) sanal kaytarma faaliyetleri şeklinde sınıflandırmışlardır.

Özetlemek gerekirse; sanal kaytarma davranışı literatüründe başlangıçta odaklanılan konu sanal kaytarma davranışının sınıflandırılması olmuştur. Literatürde çok sayıda sanal kaytarma sınıflandırması göze çarpmaktadır. Bunlardan bazılarında (Blanchard ve Henle' nin sınıflandırması, Mastrangelo' nun sınıflandırması) sanal kaytarma davranışı geniş bir yelpazede ele alınırken, diğerlerinde (Lim' in sınıflandırması ve Blau vd.' nin sınıflandırması) sanal kaytarma davranışı daha yaygın olarak görülen küçük formları şeklinde ele alınmıştır (Askew, 2009).

Bu araştırmada, Blanchard ve Henle' nin (2008) sanal kaytarma sınıflandırması esas alınmıştır. Bu sınıflandırmada sanal kaytarma faaliyetleri; önemsiz (minor) ve ciddi (serious) sanal kaytarma faaliyetleri şeklinde iki boyutta incelenmiştir. Önemsiz sanal kaytarma; işle ilgili olmayan e-postaları kontrol etmek, almak ve göndermek, haber ve spor sitelerini ziyaret etmek, banka ya da finans içerikli web sitelerini ziyaret etmek, internetten alışveriş yapmak gibi faaliyetleri içerirken, ciddi sanal kaytarma ise; yetişkin odaklı siteleri ziyaret etmek, müzik indirmek, bahis ve kumar sitelerini ziyaret etmek, sohbet odalarına katılmak, internet üzerinden oyunlara katılmak gibi faaliyetleri içermektedir.

Çoğu yenilikler gibi, internet ve buna eşlik eden teknolojiler de potansiyel olarak kötüye ve kötü amaçlı kullanılabilir. İşyerinde online ve kablosuz teknoloji kullanımı her yerde ve zamanda görülmektedir ve bu durum örgütler için; verimlilik, finansal kayıplar, moral, örgütsel adalet ve sorumluluk açısından iç tehdit unsuru oluşturmaktadır (Piotrowski, 2013). Bu yüzden çalışanları meşgul eden sanal kaytarma davranışlarını anlamak, çalışanların iş yerinde internet kullanımını etkin bir şekilde yönetebilmek amacıyla önemli olmaktadır (Lieberman vd, 2011).

Sanal kaytarma davranışlarının konuları örgütlere bir takım yasal sorumluluklar da getirmektedir. Çalışanların lisanssız yazılımları da içeren yasal olmayan materyalleri indirmeleri ya da nefret söylemleri, e- posta aracılığıyla diğer çalışanlarına düşmanca söylemler içeren ifadeler göndererek meşgul etmeleri veya yanlış (yalan) beyanda bulunmaları bu sorumluluklar arasında sayılabilmektedir (Scheuermann ve Langford, 1997' den aktaran Lieberman vd, 2011).

III. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

III. 1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı sanal kaytarma davranışına demografik özelliklerin etkilerini incelemektir. Bu amaçla akademik ve idari personelin demografik özellikleri ile sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Ayrıca kategorik regresyon analizi ile hangi demografik faktörlerin sanal kaytarma davranışına etkilerinin olduğu incelenmiştir.

III. 2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın ana kitlesi, Celal Bayar Üniversitesi'nin 1.454 akademik personelini ve 1.221 idari personelini kapsamaktadır. Ana kitlenin toplam büyüklüğü 2.675'dir. Araştırmacılara bir kolaylık olması bakımından 0,95 güvenlik düzeyi ve farklı evren büyüklükleri için kabul edilebilir örneklem büyüklüklerine ilişkin Sekaran, 1992'den aktaran Altunışık vd. (2010)'nin tablosundan faydalanılmıştır. Adı geçen tabloda 2.800 büyüklüğündeki ana kitle için yeterli örneklem büyüklüğü 338 olarak bulunmuştur. Celal Bayar Üniversitesi'nin her birimindeki akademik ve idari personele ulaşabilmek hedeflenmiştir. Bu amaçla gerekli izinler alınarak hazırlanmış 700 adet anket formu birimlere ulaştırılmıştır. 700 adet anket formundan 416 adedi (% 59, 43) geri dönmüştür. Geri dönen anketlerin 33'ü eksik veriler nedeniyle değerlendirilememiştir. Sonuç olarak geçerli olan 383 anket formu SPSS 21 yazılımına kodlanarak girilmiştir. Anket, demografik bilgilerin sorgulandığı bir bölümden ve sanal kaytarma ölçeğinden oluşmaktadır. Sanal kaytarma davranışları Blanchart ve Henle (2008) tarafından geliştirilen ölçek kullanılarak ölçülmüştür. Bu ölçek; 22 maddeden oluşmaktadır. Blanchart ve Henle (2008)'in çalışmasında, önemsiz sanal kaytarma davranışları (9 madde) ve ciddi sanal kaytarma davranışları (8 madde) olmak üzere 2 faktör ortaya çıktığı görülmüştür. Bu çalışmada ölçeğin 22 maddeden oluşan orijinal hali kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek 5'li likert tipi ölçektir ve ölçek yapısı 1=kesinlikle katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3= ne katılıyorum ne de katılmıyorum, 4=katılıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum şeklinde düzenlenmiştir.

III. 3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın temel sorusu "demografik özelliklerin sanal kaytarma davranışlarına etkisi var mıdır?" sorusudur. Bu soruya cevap aramak için 9 demografik faktörün sanal kaytarma davranışına etkisi olduğu yönündeki 8 alt hipotez kurulmuştur. **Hipotez 1:** Cinsiyet değişkeni sanal kaytarma davranışlarını etkilemektedir. **Hipotez 2:** Medeni durum değişkeni sanal kaytarma davranışlarını etkilemektedir. **Hipotez 3:** Yaş değişkeni sanal kaytarma davranışlarını etkilemektedir. **Hipotez 4:** Eğitim düzeyi değişkeni sanal kaytarma davranışlarını etkilemektedir. **Hipotez 5:** Görev değişkeni sanal kaytarma davranışlarını etkilemektedir. **Hipotez 6:** Akademik unvan değişkeni sanal kaytarma davranışlarını etkilemektedir. **Hipotez 7:** Görev yaptığı birim değişkeni sanal kaytarma davranışlarını etkilemektedir. **Hipotez 8:** Deneyim değişkeni sanal kaytarma davranışlarını etkilemektedir. **Hipotez 9:** Gelir değişkeni sanal kaytarma davranışlarını etkilemektedir.

III. 4. Veri Analiz Yöntemleri

Araştırmada kullanılan ölçeğe ilişkin güvenilirlik ve geçerlilik analizleri yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach α değerlerinin yeterli düzeyde olduğu (0,872) görülmüştür. Demografik değişkenlerle sanal kaytarma davranışları arasındaki Spearman sıra korelasyonları hesaplatılarak ilişki analizi yapılmıştır. Demografik değişkenlerin sanal kaytarma davranışlarına etkisini görmek amacıyla kategorik regresyon analizi (Categorical Regression Analysis - CATREG) uygulanmıştır.

III. 5. Yapısal Geçerlilik Analizi

Yapılan açıklayıcı faktör analizinde orijinal ölçekten farklı olarak dört faktör tespit edilmiştir. Bu faktörlere dahil olan maddeler incelendiğinde ciddi ve önemsiz sanal kaytarma davranışlarının ikiye ayrılmış oldukları görülmüştür. Tespit edip isimlendirdiğimiz faktörler aşağıda gösterilmiştir.

ZVCSK (Zarar Verici Ciddi Sanal Kaytarma): ölçeğin 13, 17, 20 ve 22. maddeleri.

BZDCSK (Boş Zaman Doldurucu/Eğlendirici Ciddi Sanal Kaytarma): ölçeğin 5, 11, 12 ve 16. maddeleri.

EPAOSK (E-Posta Aktiviteleri İle İlgili Önemsiz Sanal Kaytarma): ölçeğin 1, 2, 3 ve 7. maddeleri.

BFAOSK (Bankacılık/Finans/Alışveriş İle İlgili Önemsiz Sanal Kaytarma): ölçeğin 4, 8, 9 ve 10. maddeleri. Faktörlerin cronbach α değerleri yeterli görülmüştür ve faktörler varyansın % 65,509'unu açıklayabilmektedirler. Lisans 8.51 yazılımı ile doğrulayıcı faktör analizi yapılarak faktör yapısı doğrulanmıştır.

III.5.1. Demografik Bulgular

Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.

Değişken	Dağılım													
Cinsiyet	Kadın							Erkek						
	170 (% 44,4)							213 (% 55,6)						
Medeni Durum	Evli							Bekar						
	267 (% 69,7)							116 (% 30,3)						
Yaş	18-25		26-30		31-35		36-40		41-50		51 ve üzeri			
	35 (% 9,1)		81 (% 21,1)		73 (% 19,1)		60 (% 15,7)		98 (% 25,6)		36 (% 9,4)			
Eğitim Düzeyi	İlköğretim		Lise		Ön Lisans		Lisans		Yüksek Lisans		Doktora			
	1 (% 0,3)		45 (% 11,7)		50 (% 13,1)		132 (% 34,5)		73 (% 19,1)		82 (% 21,4)			
Görev	Akademik Personel							İdari Personel						
	170 (% 44,4)							213 (% 55,6)						
Unvan	Memur	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.	Öğr. Grv. Dr.	Öğr. Grv.	Okutman Dr.	Okutman	Arş. Grv. Dr.	Arş. Grv.	Uzman Dr.	Uzman	Diğer	
	213 (% 55,6)	11 (% 2,9)	10 (% 2,6)	38 (% 9,9)	7 (% 1,8)	37 (% 9,7)	6 (% 1,6)	22 (% 5,7)	6 (% 1,6)	26 (% 6,8)	0 (% 0)	1 (% 0,3)	6 (% 1,6)	
Birim	Rektörlük		Fakülte		Yüksekokul			Meslek Yüksekokulu		Enstitü		Diğer		
	87 (% 22,7)		126 (% 32,9)		57 (% 14,9)			71 (% 18,5)		14 (% 3,7)		28 (% 7,3)		
Deneyim	0-3 Yıl		4-7 Yıl		8-11 Yıl			12-15 Yıl		16-19 Yıl		20 Yıl ve üzeri		
	146 (% 38,1)		68 (% 17,8)		42 (% 11,0)			33 (% 8,6)		40 (% 10,4)		54 (% 14,1)		
Gelir Düzeyi	1.499 TL ve Altı				1.500-2.000 TL			2.001-2.500 TL		2.501-3.000 TL		3.001 TL ve üzeri		
	45 (% 11,7)				89 (% 23,2)			126 (% 32,9)		61 (% 15,9)		62 (% 16,2)		

Tablo 1'den de izleneceği gibi, ankete katılan akademik ve idari personelin yarısından fazlası (%55,6) erkektir. Katılımcıların yarısından fazlası (%50,7) 35 yaşın üstündedir. Katılımcıların yarısından fazlası (% 55,9) 8 yıldan az deneyime sahiptir. Katılımcıların dörtte üçünün (% 75) lisans ve üstü eğitim aldıkları anlaşılmakta olup, idari personel olarak çalışan personelin daha fazla olduğu görülmektedir.

III.5.2. Ölçeğe Ait Ortalama, Standart Sapmalar ve Korelasyon Katsayıları

Araştırmaya katılanların sanal kaytarma davranışlarının ortalama ve standart sapmaları Tablo 2'de, demografik özellikler ile sanal kaytarma davranışları arasındaki korelasyon katsayıları ise Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Sanal Kaytarma Davranışlarının Ortalama Ve Standart Sapmaları.

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
ZVCSK	1,32	0,66
BZDCSK	2,38	1,09
EPAOSK	3,40	1,07
BFAOSK	2,27	1,07
Önemsiz Sanal Kaytarma	2,84	0,92
Ciddi Sanal Kaytarma	1,85	0,75
Sanal Kaytarma	2,34	0,74

Tablo 2’deki “Sanal kaytarma” değeri “Önemsiz sanal kaytarma” ve “Ciddi sanal kaytarma” değerlerinin ortalamasıdır. “Önemsiz sanal kaytarma” değeri “EPAOSK” ve “BFAOSK” değerlerinin ortalaması, “Ciddi sanal kaytarma” değeri ise “ZVCSK” ve “BZDCSK” değerlerinin ortalamasıdır. Tablo 2’de önemsiz sanal kaytarmanın orta seviyeye yakın olduğu (2,84), ciddi sanal kaytarmanın düşük seviyede olduğu (1,85) görülmüştür. Katılımcılar en çok e-posta aktiviteleri ile ilgili önemsiz sanal kaytarma davranışını (3,40) gösterirlerken en az ise zarar verici sanal kaytarma davranışını (1,32) göstermektedirler.

Tablo 3: Demografik Özelliklerle Sanal Kaytarma Davranışları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Spearman's rho	Cinsiyet	Medeni Durum	Yaş	Eğitim Durumu	Görev	Görev Yaptığı Birim	Deneyim	Gelir Düzeyi
ZVCSK	0,115*	-0,036	0,010	-0,100	0,078	-0,027	0,040	-0,067
BZDCSK	-0,132**	0,168**	-0,217**	-0,106*	0,144**	-0,104*	-0,193**	-0,189**
EPAOSK	-0,056	0,131*	-0,153**	0,065	0,051	-0,096	-0,159**	-0,034
BFAOSK	-0,044	0,084	-0,171**	0,088	0,016	-0,110*	-0,154**	-0,037
Önemsiz Sanal Kaytarma	-0,064	0,123*	-0,192**	0,082	0,032	-0,112*	-0,188**	-0,044
Ciddi Sanal Kaytarma	-0,077	0,124*	-0,177**	-0,113*	0,142**	-0,092	-0,151**	-0,177**
Sanal Kaytarma	-0,074	0,139**	-0,211**	0,001	0,085	-0,112*	-0,193**	-0,114*

*. Korelasyon 0,05 düzeyinde önemlidir (2-üçlü); **.Korelasyon 0,01 düzeyinde önemlidir (2-üçlü).

Tablo 3’de cinsiyet ile zarar verici ciddi sanal kaytarma arasında 0,05 düzeyinde önemli ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Cinsiyet, yaş, deneyim ve gelir düzeyi ile boş zaman doldurucu/eglendirici ciddi sanal kaytarma davranışı arasında 0,01 düzeyinde, eğitim durumu ve görev yaptığı birim ile boş zaman doldurucu/eglendirici ciddi sanal kaytarma davranışı arasında 0,05 düzeyinde önemli ve negatif yönlü bir ilişki gözlenmiştir. Görev ve medeni durum ile boş zaman doldurucu/eglendirici ciddi sanal kaytarma davranışı arasında 0,01 düzeyinde önemli ve pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir. Yaş ve deneyim ile e-posta aktiviteleri ile ilgili önemsiz sanal kaytarma davranışı arasında 0,01 düzeyinde önemli ve negatif yönlü bir ilişki, medeni durumla e-posta aktiviteleri ile ilgili önemsiz sanal kaytarma davranışı arasında ise 0,05 düzeyinde önemli ve pozitif yönlü bir ilişki gözlenmiştir. Yaş ve deneyim ile bankacılık/finans/alışveriş ile ilgili önemsiz sanal kaytarma davranışı arasında 0,01 düzeyinde önemli ve negatif yönlü bir ilişki, görev yaptığı birim ile bankacılık/finans/alışveriş ile ilgili önemsiz sanal kaytarma davranışı arasında 0,05 düzeyinde önemli ve negatif yönlü bir ilişki gözlenmiştir. Yaş ve deneyim ile önemsiz sanal kaytarma arasında 0,01 düzeyinde önemli ve negatif yönlü bir ilişki gözlenirken, önemsiz sanal kaytarma ile medeni durum arasında pozitif yönlü, önemsiz sanal kaytarma ile görev yaptığı birim arasında negatif yönlü ve 0,05 düzeyinde önemli ilişkiler gözlenmiştir. Yaş, görev, deneyim ve gelir düzeyi ile ciddi sanal kaytarma arasında 0,01 düzeyinde önemli ve negatif yönlü, medeni durum ve birim ile ciddi sanal kaytarma arasında 0,05 düzeyinde önemli ve pozitif yönlü ilişki gözlenmiştir. Medeni durum, yaş ve deneyim ile sanal kaytarma arasında 0,01 düzeyinde önemli, görev yaptığı birim ve gelir düzeyi ile sanal kaytarma arasında ise 0,05 düzeyinde önemli ilişki gözlenmiştir. Medeni durum ile sanal kaytarma arasındaki ilişki pozitif yönlü iken, yaş, deneyim, eğitim durumu ve gelir düzeyi ile sanal kaytarma arasındaki ilişki negatif yönlüdür.

III.5.3. Kategorik Regresyon Analizi

Demografik değişkenlerin sanal kaytarma davranışlarına etkisini görebilmek için kategorik regresyon analizi uygulanmıştır. Demografik değişkenlerin nominal ve sanal kaytarma davranışlarının sıralı ölçeklerle ölçülmesi nedeniyle kategorik regresyon analizi tercih edilmiştir. Kategorik regresyon analizini uygularken, çoklu doğrusal regresyon analizinde modele giren değişkenlerin seçim yöntemlerinden “Backward” yöntemi uygulanmıştır. Böylece sanal kaytarma davranışlarını en önemli düzeyde etkileyen değişkenlerin modelde yer alması sağlanmıştır.

Öncelikle ciddi sanal kaytarma davranışlarını etkileyen demografik değişkenleri belirlemek için yapılan kategorik regresyon analizlerinin sonuçları Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4: Ciddi Sanal Kaytarma Davranışlarını Etkileyen Demografik Değişkenleri Belirlemek İçin Yapılan Kategorik Regresyon Analizlerinin Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Katsayılar		S.D.	F	P
		Beta	Bootstrap (1000) Std. Hata'nın Tahmini			
ZVCSK	Cinsiyet	0,114	0,053	1	4,600	0,033
	Eğitim Düzeyi	-0,189	0,064	3	8,852	0,000
	Görev Yaptığı Birim	0,091	0,045	5	4,012	0,001
BZDCSK	Yaş	-0,234	0,048	4	24,179	0,000
	Görev	0,160	0,061	1	6,782	0,010
	Görev Yaptığı Birim	0,108	0,046	5	5,476	0,000
Ciddi Sanal Kaytarma	Görev	0,188	0,063	1	8,814	0,003
	Görev Yaptığı Birim	0,126	0,047	5	7,311	0,000
	Deneyim	-0,176	0,049	3	12,759	0,000

Tablo 4’de cinsiyet ve görev yaptığı birim değişkenlerinin zarar verici ciddi sanal kaytarma davranışını pozitif yönde, eğitim düzeyinin ise zarar verici ciddi sanal kaytarma davranışını negatif yönde etkilediği görülmüştür. Görev ve görev yaptığı birim değişkenlerinin boş zaman doldurucu/eglendirici ciddi sanal kaytarma davranışını pozitif yönde, yaş değişkeninin ise boş zaman doldurucu/eglendirici sanal kaytarma davranışını negatif yönde etkilediği görülmüştür. Görev ve görev yaptığı birim değişkenlerinin ciddi sanal kaytarma davranışını pozitif yönde, deneyim değişkeninin ise ciddi sanal kaytarma davranışını negatif yönde etkilediği görülmüştür.

Önemsiz sanal kaytarma davranışlarını etkileyen demografik değişkenleri belirlemek için yapılan kategorik regresyon analizlerinin sonuçları Tablo 5’te gösterilmiştir

Tablo 5: Önemsiz Sanal Kaytarma Davranışlarını Etkileyen Demografik Değişkenleri Belirlemek İçin Yapılan Kategorik Regresyon Analizlerinin Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Katsayılar		S.D.	F	P
		Beta	Bootstrap (1000) Std. Hata'nın Tahmini			
EPAOSK	Medeni Durum	0,169	0,090	2	3,556	0,030
	Görev	0,150	0,067	1	4,960	0,027
	Görev Yaptığı Birim	0,219	0,055	5	15,716	0,000
	Deneyim	-0,251	0,074	4	11,585	0,000
	Gelir Düzeyi	0,145	0,086	3	2,855	0,037
BFAOSK	Yaş	-0,232	0,051	3	20,421	0,000
	Görev Yaptığı Birim	0,141	0,047	5	8,952	0,000
Önemsiz Sanal Kaytarma	Medeni	0,121	0,061	2	3,915	0,021
	Yaş	-0,316	0,069	3	21,202	0,000
	Görev	0,168	0,067	1	6,337	0,012
	Görev Yaptığı Birim	0,219	0,060	5	13,082	0,000
	Gelir Düzeyi	0,251	0,078	3	10,411	0,000

Tablo 5’te medeni durum, görev, görev yaptığı birim ve gelir düzeyi değişkenlerinin e-posta aktiviteleri ile ilgili önemsiz sanal kaytarma davranışını pozitif yönde, deneyim değişkeninin ise e-posta aktiviteleri ile ilgili önemsiz sanal kaytarma davranışını negatif yönde etkilediği görülmüştür. Bankacılık/finans/alışveriş ile ilgili önemsiz sanal kaytarma davranışını görev yaptığı birim değişkeninin pozitif yönde, yaş değişkeninin ise negatif yönde etkilediği görülmüştür. Önemsiz sanal kaytarma davranışını medeni durum, görev, görev yaptığı birim ve gelir düzeyinin pozitif yönde, yaşın ise negatif yönde etkilediği görülmüştür. Sanal kaytarma davranışlarını etkileyen demografik değişkenleri belirlemek için yapılan kategorik regresyon analizlerinin sonuçları Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6: Sanal Kaytarma Davranışlarını Etkileyen Demografik Değişkenleri Belirlemek İçin Yapılan Kategorik Regresyon Analizlerinin Sonuçları

Bağımsız Değişken	Katsayılar		S.D.	F	P
	Beta	Bootstrap (1000) Std. Hata'nın Tahmini			
Yaş	-0,252	0,065	3	14,991	0,000
Görev Yaptığı Birim	0,162	0,066	5	6,035	0,000

Tablo 6'da sanal kaytarma davranışlarını yaşı negatif yönde, görev yaptığı birim değişkeninin ise pozitif yönde etkilediği görülmektedir.

Kategorik regresyon analizlerinin sonuçlarına göre hipotez 1, hipotez 2, hipotez 3, hipotez 4, hipotez 5, hipotez 7, hipotez 8 ve hipotez 9 kısmen kabul edilirken, hipotez 6 reddedilmiştir.

IV. SONUÇ

Bu çalışmanın amacı Celal Bayar Üniversitesi'nde bilgisayar kullanarak işlerini yürüten akademik ve idari personelin demografik özelliklerinin sanal kaytarma davranışlarına etkisini ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla hazırlanan anket formu Celal Bayar Üniversitesi idari ve akademik personel olarak çalışan toplam 383 kişiye uygulanmıştır. Günümüzde teknolojiye yaşanan hızlı gelişim bilgisayarların işyerlerinde kullanımını yoğun bir biçimde arttırmıştır. Artık bilgisayar, iletişim ağı ve internet kullanımı vazgeçilmezlerimiz arasında yer almıştır. Çalışma yaşamının işgörenler üzerinde oluşturduğu stresler ve monoton yaşam biçimi çalışanların iş saatleri içerisinde bazı sosyal ağlara katılarak (Facebook, Twitter vb.) ya da internet üzerinde oyun oynayarak, müzik indirerek, hatta bazı yetişkin odaklı sitelere girerek vakit geçirmelerine yol açmaktadır. Böylece işgörenlerin çalışma saatlerini bu şekilde amacına uygun olmayan biçimde geçirdiklerini görmekteyiz. Günümüzde bilgisayar teknolojilerinin iş saatlerinde bu şekilde çalışanlar tarafından amaç dışı veya kötüye kullanımı, şirketin kaynaklarının kötüye kullanımı olarak değerlendirilip buna sanal kaytarma adı verilmektedir. Bazı araştırmacılar, sanal kaytarmanın işverenlere zarar verdiğini, örgüte zararlı etkileri olduğunu savunurken, bir diğer grup ise çalışanların verimliliklerini arttırdığını savunmaktadır. Buna göre, karşımıza farklı sanal kaytarma tipleri çıkmaktadır. Bu çalışmada Blanchard ve Henle (2008)'in sanal kaytarma ölçeği kullanılmıştır. Sanal kaytarma davranışları orijinal çalışmadan farklı olarak 4'e ayrılmıştır. Sanal kaytarma davranışları: zarar verici ciddi sanal kaytarma, boş zaman doldurucu/eglendirici ciddi sanal kaytarma, e-posta aktiviteleri ile ilgili önemsiz sanal kaytarma ve bankacılık/finans/alışveriş ile ilgili önemsiz sanal kaytarma davranışlarıdır.

Yapılan ilişki analizinde medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, görev, görev yaptığı birim, deneyim ve gelir düzeyi değişkenleri ile tüm sanal kaytarma davranışları arasında 0,05 ve 0,01 düzeyinde önemli ilişkiler olduğu görülmüştür. Kategorik regresyon analizi sonuçlarına göre: Ciddi sanal kaytarma davranışlarına cinsiyet, görev ve görev yaptığı birim değişkenlerinin pozitif yönde, eğitim düzeyi, yaş ve deneyim değişkenlerinin negatif yönde etki ettikleri; önemsiz sanal kaytarma davranışlarına medeni durum, görev, görev yaptığı birim ve gelir düzeyi değişkenlerinin pozitif yönde, yaş ve deneyim değişkenlerinin negatif yönde etki ettikleri; Sanal kaytarma davranışlarına görev yaptığı birim değişkeni pozitif, yaş değişkeninin ise negatif yönde etki ettiği görülmüştür.

Bu sonuçlar demografik faktörlerin sanal kaytarma davranışı üzerine etkilerine ilişkin kurmuş olduğumuz 9 adet hipotezin 8'inin kısmen de olsa doğrulandığını göstermiştir. Bu nedenle "demografik özelliklerin sanal kaytarma davranışlarına etkisi var mıdır?" sorusuna kısmen de olsa "evet" cevabını vermemiz mümkündür. Eğitim düzeyinin, yaşın ve deneyimin sanal kaytarma davranışlarına negatif yönde etki etmesi bizce en anlamlı bulgulardır. Çünkü işletme yöneticilerinin sanal kaytarma davranışlarını azaltmaya çabalaması gereklidir. Yaş ve deneyimi yüksek olan personelin sanal kaytarma davranışını daha az göstermeleri aslında doğal sayılabilir. İşletmecilerin sanal kaytarma davranışlarını azaltmak amacıyla personelinin eğitim düzeylerini arttırmak yönünde hareket etmeleri doğru olacaktır. Personelin eğitim düzeylerini arttırmaları yönünde motive edilmesi ve hizmet içi eğitimlerle geliştirilmesi sanal kaytarma davranışlarını azaltabilir.

Sanal kaytarmayı etkileyen faktörlere yönelik çalışmalar ülkemizde çok azdır. Özellikle, çevresel faktörlerin ve kişilik faktörlerinin sanal kaytarma üzerindeki etkilerinin incelenmesi gelecek açısından önem taşıyan konulardan ikisini oluşturmaktadır. Ülkemiz açısından bu konu üzerinde ciddi anlamda yapılacak araştırmalara olan gereksinim giderek artmaktadır. Örgüt kültürü, örgütsel adalet, iş tatmini gibi diğer örgütsel davranışların sanal kaytarma davranışlarına etkilerinin incelenmesi faydalı olabilir. Bu konularda yapılacak çalışmalardan elde edilecek bulgular sanal kaytarma davranışlarının azaltılmasına yönelik yöntem ve yaklaşımlar gelişmesini sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Ahmadi, H., Bagheri, F., Ebrahimi, S.A., Rokni, M.A.N., ve Kahrer, M.S. "Deviant Work Behavior: Explaining Relationship Between Organizational Justice and Cyber-loafing as a Deviant Work Behavior", *American Journal of Science Research*, Vol. 24, s.s. 103-116, 2011.
- Al-Shuaibi A.S.I, Shamsudin F.M., Subramaniam C. "Do Human Resource Management Practices Matter in Reducing Cyberloafing at Work: Evidence From Jordan", *The 2013 WEI International Academic Conference Proceedings*, İstanbul, s.s. 37-47, 2013, s.38.
- Altunışık R., Coşkun R., Bayraktaroğlu S., Yıldırım E. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Yayıncılık, 5. Baskı, Sakarya, 2010, s.135.
- Askew K. *Testing the Plausibility of a Series of Causal Minor Cyberloafing Models*, Graduate School Theses and Dissertations, 2009, s.15-16.
- Blanchard, A. L., Henle C. A. "Correlates of Different Forms of Cyberloafing: The Role of Norms and External Locus of Control", *Computers in Human Behavior*, Vol.24, s.s. 1067-1084, 2008, s. 1068-1069.
- Blau, G., Yang, Y. ve Ward-Cook, K. "Testing a Measure of Cyberloafing", *Journal of Allied Health*, Vol 35, No 1, s.s. 9-17, 2006.
- Kaplan, M., Ögüt A. "Algılanan Örgütsel Adalet ile Sanal Kaytarma Arasındaki İlişkinin Analizi: Hastane Çalışanları Örneği", 20. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, İzmir (24-26 Mayıs), s.s. 592-596, 2012.
- Kaplan, M., Çetinkaya, A.Ş. "Demografik Özellikler ve Sanal Kaytarma", 21. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Mayıs, s.s. 557-558, 2013.
- Köse, S., Oral, L., Türesin, H. "İş Yaşamında Sosyal Kolaylaştırma Kavramı ve Sanal Kaytarma ile İlişkisi: Araştırma Görevlileri Üzerinde Bir Araştırma", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 4, No 1, s.s. 287-295, 2012, s.291.
- Lieberman, B., Seidman, G., McKenna, K. ve Buffardi, L. "Employee Job Attitudes and Organizational Characteristics as Predictors of Cyberloafing", *Computers in Human Behavior*, Vol 27, No 6, s.s. 2192-2199, 2011, s. 2192, s.2193, s. 2193.
- Lim, V. K. G. "The IT Way of Loafing on The Job: Cyberloafing, Neutralizing and Organizational justice", *Journal of Organizational Behavior*, Vol 23, Published online in Wiley InterScience, s.s. 675-694, 2002, s. 678, s.677, s.682.
- Lim, V. K. G ve Teo, T.S.H. "Prevalence, Perceived Seriousness, Justification and Regulation of Cyberloafing in Singapore", *Information & Management*, Vol 42, s.s. 1081-1093, 2005, s.1083.
- Özkalp E., Aydın U., Tekeli S. "Sapkın Örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu: Sanal Kaytarma (Cyberloafing) ve İş İlişkilerine Etkileri", *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Dergisi*, s.s. 18-33, Mart, 2012., s.22, s.24.
- Özler D.E., Polat G. "Cyberloafing Phenomenon in Organizations: Determinants and Impacts", *International Journal of Business and eGovernment Studies*, Vol 4, No 2, ISSN: 2146-0744 (Online), s.s. 1-15, 2012, s.4.
- Piotrowski C. "Cyberloafing: A Content Analysis of the Emerging Literature", *Journal of Instructional Psychology*, Vol 39, No 4, s.s. 259-261, 2013, s.259, s.259.
- Prasad S., Lim V.K.G., Chen D. J.Q. "Self-Regulation, Individual Characteristics and Cyberloafing", *PACIS 2010 Proceedings*, Paper 159, <http://aisel.aisnet.org/pacis2010/159>, s.s. 1641-1648, 2010, s.1642, s.1642.
- Rajah R., Lim, V. K. G. "Cyberloafing, Neutralization, and Organizational Citizenship Behavior", <http://aisel.aisnet.org/pacis2011/152>, *PACIS 2011 Proceedings*, s.s. 152-167, 2011, s.152.
- Reinecke L., "Games at Work: The Recreational Use of Computer Games During Working Hours", *Cyberpsychology & Behavior*, Vol 12, No 4, s.s. 461-465, 2009, s.461.
- Robinson, S. L., and Bennett, R. J. "A Typology of Deviant Workplace Behaviors: A Multidimensional Scaling Study", *Academy of Management Review*, Vol 38, No 2, s.s. 555-572, 1995.
- Seymour, L. ve Nadasen, K.. "Web Access for IT Staff: a Developing World Perspective on Web Abuse", *The Electronic Library*, Vol 25, No 5, s.s. 543-557, 2007, s. 544.
- Tezcan C. *Yapısal Eşitlik Modelleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, İstatistik ABD.,Ankara, 2008, s.43.
- Vitak, J., Crouse, J., LaRose, R. "Personal Internet Use at Work: Understanding Cyberslacking", *Computers in Human Behavior*, Vol 27, s.s. 1751-1759, 2011, s.1752.
- Weatherbee, T.G "Counterproductive Use of Technology at Work: Information and Communications Technologies and Cyberdeviancy", *Human Resource Management Review*, Vol 20, s.s. 35-44, 2010, s.36, s. 38.
- Zoghbi, P., Tacoronte, D.V., Ding, J.T. "Do Current Anti-Cyberloafing Disciplinary Practices Have a Replica in Research Findings? A Study of The Effects of Coercive Strategies on Workplace Internet Misuse", *Internet Research*, Vol 16, No 4, s.s. 450-467, 2006.
- Zoghbi, P. "Inequity, Conflict, and Compliance Dilemma as Causes of Cyberloafing", *International Journal of Conflict Management*, Vol 20, No 2, s.s. 188-201, 2009.